

УДК 373.2.015.31:159.942

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.2>

Наталія ВОЛІК

аспірантка кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Запорізька область, Україна, 72300

ORCID: 0000-0002-2511-5782

Бібліографічний опис статті: Волік, Н. (2022). Система формування емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.2>

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті представлено науково обґрунтовану та експериментально перевірену педагогічну систему, що є описом педагогічних умов, за яких формування емоційного інтелекту дитини дошкільного віку відбувається найефективніше. Крім того, сформульовано завдання, які мають бути виконані в процесі реалізації вказаної системи. Також, окреслено етапи проведення роботи з впровадження даного проєкту, описано форми роботи з кожною групою реципієнтів – учасників освітнього процесу. В структурі системи зазначено кадрове забезпечення та цільову аудиторію. Наголошено на тому, що завдання з формування емоційної обізнаності дошкільника, це перш за все, педагогічна проблема. Поряд із теоретико-методологічною складовою, система містить практичні рекомендації педагогам щодо імплементації роботи з розвитку емоційного інтелекту дошкільника безпосередньо в навчально-виховний процес. Окремо визначено мотиваційне підґрунтя складання даної системи.

Метою статті є висвітлення шляхів реалізації цього завдання на практиці та представлення цілісної системи з формування емоційного інтелекту дошкільника в умовах закладу дошкільної освіти. Оскільки поняття емоційного інтелекту є новим для сучасної української науки, то воно є недостатньо розробленим, особливо в онтогенезі дошкільного дитинства. Розвитку емоційного інтелекту як педагогічної проблеми, наукова спільнота взагалі майже не приділила уваги.

Висновком до вказаного дослідження, є необхідність впровадження системи формування емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в освітній процес закладу дошкільної освіти, як необхідної умови для успішної соціалізації дошкільника та його подальшого ефективного входження у дорослий світ. Наголошено на необхідності інтеграції зазначеної роботи в усі сфери освітнього процесу, з метою доповнення основних навчально-виховних завдань у будь-яких режимних моментах організованої діяльності дитячого колективу.

Ключові слова: система формування, педагогічні умови, емоційний інтелект, дошкільний вік.

Natalia VOLIK

Postgraduate Student at the Department of Pre-School Education and Social Work, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Hetmanska str., 20, Melitopol, Zaporizhzhia region, Ukraine, 72300

ORCID: 0000-0002-2511-5782

To cite this article: Volik, N. (2022). Systema formuvannia emotsiinoho intelektu ditei starshoho doshkilnoho viku v umovakh zakladu doshkilnoi osvity [Emotional intelligence formation system of older preschoolers in the conditions of preschool education institution]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.2>

EMOTIONAL INTELLIGENCE FORMATION SYSTEM OF OLDER PRESCHOOLERS IN THE CONDITIONS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

The article presents a scientifically sound and experimentally tested pedagogical system, which is a description of the pedagogical conditions under which the formation of emotional intelligence of preschool children is most effective. In addition, the tasks to be performed in the process of implementing this system are formulated. Also, the stages of work on the implementation of this project are outlined, the forms of work with each group of recipients – participants in the educational process are described. The structure of the system indicates staffing and target audience. It is emphasized that the task of forming emotional awareness of the preschooler is, above all, a pedagogical problem. Along

with the theoretical and methodological component, the system contains practical recommendations for teachers on the implementation of work on the development of emotional intelligence of preschoolers directly into the educational process. The motivational basis for compiling this system is determined separately.

The purpose of the article is to highlight ways to implement this task in practice and to present a holistic system for the formation of emotional intelligence of preschoolers in the preschool. Since the concept of emotional intelligence is new to modern Ukrainian science, it is underdeveloped, especially in the ontogenesis of preschool childhood. The scientific community has paid almost no attention to the development of emotional intelligence as a pedagogical problem.

The conclusion to this study is the need to introduce a system of emotional intelligence of older preschool children in the educational process of preschool education, as a necessary condition for successful socialization of preschoolers and its further effective entry into the adult world. Emphasis is placed on the need to integrate this work into all areas of the educational process, in order to supplement the basic educational tasks in any regime moments of the organized activities of the children's team.

Key words: system of formation, pedagogical conditions, emotional intelligence, preschool age.

Актуальність проблеми. Основне надбання періоду дошкільного дитинства – це соціальна компетентність, що було доведено низкою науковців, які займалися дослідженнями у цій сфері (Кононко, 1999; Курінна, 2004; Рогальська, 2008). Продуктом реалізації психолого-педагогічних надбань науковців нашої країни стало оновлення Базового компонента дошкільної освіти, що тепер має також назву Державний стандарт дошкільної освіти (Піроженко та ін., 2021). Як впливає з його змісту, одним з основних показників соціальної компетентності дитини дошкільного віку, є рівень розвитку емоційного інтелекту. Про це свідчать не тільки теоретичні розробки вітчизняних науковців, але й дослідження закордонних фахівців.

Нагадаю, що американські вчені Пітер Саловей та Джон Маєр (Salovey, P. & Meyer, M., 1990), засновники поняття «емоційний інтелект», поділили здібності, що лежать в його основі, на п'ять категорій: усвідомлення власних емоцій, управління емоціями, самомотивація, вміння розпізнавати емоції інших людей, уміння будувати стосунки.

У дошкільному віці (від трьох до семи років) дитина потрапляє в соціальну ситуацію відокремлення від дорослого. З'являються різноманітні стосунки з однолітками. Саме в цей період розвиток особистості проявляє максимальну динаміку емоцій та почуттів. Необхідним стає уміння контролювати та регулювати власні емоції, розвивається емпатія (Козлова, 2018).

Залежно від впливів соціуму тимчасові прояви поведінки дитини можуть перетворитися як на рису характеру, на патологію, так і навпаки: прояви деяких відхилень в емоційній сфері за певного впливу оточення згодом зникають або перетворюються на індивідуальну особливість в межах норми. Тож, сформувати належний

рівень емоційної обізнаності дошкільника – завдання сучасного педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття емоційного інтелекту (ЕІ) введено в науковий обіг П. Саловеем і Дж. Майєром (Salovey & Meyer, 1990). Перші концепції ЕІ були сформовані в 90-х роках Деніелем Гоулманом (Гоулман, 1998). Він, а також його колега, ізраїльський вчений Р. Бар-Он (Bar-On, 1997), поставили під сумнів інформативність когнітивних тестів щодо показнику успішності людини у житті. З тих пір різні автори трактують це поняття дуже різноманітно.

У вітчизняній науці, до проблеми розвитку емоційного інтелекту переважно вбачається підхід як до суто психологічного питання (С.П. Дерев'янка, С.В. Бикова, В.К. Вілюнас, Т.С. Кириленко, О.А. Льошенко, С.Д. Максименко, І.Г. Павлова, О.П. Саннікова, О.Я. Чебикін, Ю.Г. Черножук та ін.). Але мало хто займається цим питанням в розрізі виявлення педагогічних умов розвитку емоційного інтелекту та створення відповідної системи методів і засобів та ефективного впровадження її у закладах дошкільної освіти.

Нами було проведено аналіз наукової педагогічної літератури з цього питання. Виявлено, що розвитком емоційної сфери дошкільника, як педагогічною проблемою займаються поодинокі дослідники (Н. Трофаїла, В. Маршицька, Л. Буркова). Науковці вважають, що розвиток емоційного інтелекту є предметом вивчення теорії і методики виховання особистості, її формування та розвитку.

Л. Буркова, наприклад, зазначає, що «розвиток емоційного інтелекту особистості перебуває під дією трьох факторів: генотипу батьків, соціального середовища та виховання. Не дивлячись на те, що емоційний інтелект, певною мірою, передбачений генетично, він, як

і багато інших здібностей може бути розвинений впродовж життя, але основа для повного використання цього потенціалу закладається у дитинстві. Більше того, при свідомому напрямку зусиль на розвиток, він піддається цілеспрямованому тренуванню» (Буркова, 2010, с. 260-277).

Метою, або мотиваційним підґрунтям складання даної системи було: налагодження механізму взаємодії усіх учасників освітнього процесу, організація ефективного взаємозв'язку між фахівцями в закладі дошкільної освіти, закладення основ для подальшої реалізації освітніх завдань Базового компонента та пріоритетних напрямків розвитку дошкільної освіти; покращити абілітаційні можливості закладу дошкільної освіти (як установи) щодо успішної соціалізації дошкільника, у тому числі в напрямку підготовки дитини до шкільного життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі вивчення організації роботи з розвитку емоційної обізнаності старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти, нами було виявлено наступні *педагогічні умови*, за яких означена робота перебігає найефективніше: високий рівень розвитку емоційного інтелекту педагогів закладу дошкільної освіти; емоційно забарвлене предметне середовище в групових осередках та прогулянкових майданчиках; належний рівень психолого-педагогічних знань та обізнаності з питань вікових особливостей розвитку емоційної сфери дошкільників серед батьків здобувачів освіти.

Таким чином, були сформульовані наступні завдання: збагачення знань здобувачів освіти щодо базових емоцій та соціально сприйнятливих способів їх вираження; організація емоційно-забарвленого предметного середовища в групових осередках та прогулянкових майданчиках; формування вмінь керування своїми емоціями та навичок емпатії у всіх учасників освітнього процесу; просвітницька робота з батьками здобувачів освіти; методична робота з педагогічним колективом закладу дошкільної освіти.

Складниками системи формування емоційного інтелекту на функціональному рівні є: *змістовно-цільовий, організаційно-комунікативний, навчально-виховний та контрольний* результати компоненти.

За змістом роботи з дітьми, нами було виділено наступні етапи: *ознайомчий* (знайомство з базовими емоціями та засобами їх невербального вираження), *продуктивний* (обговорення та інсценування емоційних ситуацій, а також вербальних способів взаємодії в цих ситуаціях) та *закріплюючий* (узагальнення отриманого досвіду та впровадження його у повсякденне життя дитячого колективу).

Метою системи є: формування базових знань щодо емоційного життя людини; ознайомлення і вивчення дітьми особливостей світу емоцій, способів пізнання і адекватного вираження свого емоційного стану і настрою, сприйняття і розуміння проявів емоцій оточуючих, вміння управляти своїми емоціями.

Також, нами було визначено наступний програмовий зміст: розширювати знання дитини про емоційні стани людини та вміння їх адекватно застосовувати в повсякденному житті; формувати у дітей уміння та навичок практичного володіння засобами невербального спілкування (виразні рухи, міміка, жести, пантоміма); формувати емоційну компетентність дітей (готовність помічати та розуміти власні емоції та емоції інших людей – розвиток емпатії);

Форми роботи варіюються відповідно до категорій реципієнтів впливу:

1. **З дітьми:** «ранкові зустрічі», організовані режимні моменти, ігрові та проблемні ситуації, тренінг; тематичні дні та тижні. Засоби: «екран настрою», тематична бесіда, читання та слухання художніх творів, складання колективної розповіді, мімічна гімнастика, рухливі ігри, ігри-забавлянки, лічилки (мирилки), обговорення проблемних ситуацій, сенсорні ігри, дидактичні ігри, психогімнастичні вправи, інсценування казок, гуморесок та життєвих ситуацій, сюжетно-рольові ігри, пальчикова гімнастика, психологічні етюди, малювання (у тому числі нетрадиційними способами), конструювання, аплікація, творчі завдання, розглядання сюжетних картинок за тематикою, слухання та обговорення музичних творів, фізкультхвилинки, ігрові вправи, змагання, розваги (концерти, забави, ігри, вікторини, тематичні вечори, спортивно-музичні, слухання, драматизація, театри).

2. **З педагогами:** тематична педрада, виступи, доповіді та консультації на педгодинах; тренінги, презентації, «круглі столи»;

конкурси, відкриті покази, майстер-класи, семінари (вебінари); опрацювання книжкових та періодичних видань на вказану тематику; нетрадиційні форми роботи з педколективом (тематичний калейдоскоп, освітянські арабески, клуб кмітливих та винахідливих, методична скарбничка, педагогічна майстерня та ін.); засідання творчих груп.

3. З батьками: бесіди, консультації, поради, корисна інформація в батьківських куточках та онлайн-ресурсах (соціальні мережі, групи в месенджерах, сайт закладу); тематичні конкурси, святкові ранки, урочисті зустрічі; батьківський психологічний клуб; родинні зустрічі, фестивалі.

Для успішного впровадження системи в освітній процес, необхідно також організувати відповідне кадрове забезпечення: завідувач, методист, вихователі, практичний психолог, музичний керівник, інструктор з фізкультури, керівник гуртка. Якщо мова йде про інклюзивну освіту, то маємо також асистента вихователя. Для закладів спеціальної освіти, компенсую чого або комбінованого типу необхідними фахівцями є вчитель-логопед та вчитель-дефектолог, які теж мають дотримуватись рекомендацій системи, про яку йдеться мова. Цільова аудиторією даної системи є діти старшого дошкільного віку, педагоги, батьки.

Зазначимо також, що реалізація системних завдань не потребує додаткового матеріально-технічного забезпечення, окрім виготовлення дидактичних ігор та посібників в звичайному режимі підготовки до проведення занять (виняток – інклюзивна або спеціальна освіта).

Також, в процесі створення системи, було розроблено наступні рекомендації педагогам щодо проведення роботи з розвитку емоційного інтелекту дошкільника.

На **методиста** в закладі дошкільної освіти покладається провідна роль в організації освітнього процесу відносно усіх аспектів навчання і виховання. Не є виключенням і робота з формування належного рівня емоційного інтелекту маленьких здобувачів освіти. Тим паче, що однією з педагогічних умов ефективного перебігу роботи з розвитку емоційного інтелекту дошкільників, нами визначено високий рівень розвитку емоційного інтелекту педагогів закладу дошкільної освіти. Зазначимо, що організацію роботи з батьками також покладено на

методиста, успішна організація якої забезпечує виконання другої з педагогічних умов.

Тож, основним завданням методиста в означених напрямках, є ефективна організація освітнього процесу, з урахуванням системи розвитку емоційного інтелекту. Поряд із цим, інші напрямки освітньої роботи в закладі, не повинні бути відкладені та ставати другорядними. Навпаки, ця робота має стати інтегрованою в усі сфери освітнього процесу, та доповнювати основні навчально-виховні завдання у будь-яких режимних моментах організованої діяльності дитячого колективу.

У зв'язку з цим, необхідно внести корективи в річний план закладу та календарне планування по групам, не змінюючи при цьому сітку занять та допустимих граничних навантажень на дитину.

Головною вимогою до **вихователя** при роботі з розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку, є емоційно-позитивне прийняття кожної дитини. На наш погляд, ця вимога розповсюджується не тільки на вказаний напрямок роботи, а й має дотримуватись під час усього навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти. Якщо педагог навчиться «слухати серцем», емоційно адекватно сприймати усе, що відбувається протягом перебування дитини у закладі, навчання і виховання дитини стане на інший, вищий щабель перебігу. Адже загальновідомо, що дитина дошкільного віку усе що з нею відбувається сприймає крізь призму емоцій. Лише емоційно забарвлене спілкування приведе до високих результатів у навчанні та вихованні. І тоді залишиться тільки одне – навчити дитину контролювати свої емоції та правильно їх виражати. А цим, як й іншим навичкам, навчаються краще всього за прикладом дорослого. Тож, завданням вихователя дошкільного закладу – бути емоційно обізнаним, емпатійним, з розвиненим емоційним інтелектом.

Окрім того, в режимні моменти організованої діяльності дітей необхідно включити обговорення, бесіди щодо емоційного стану дітей під час тих чи інших дій дошкільника. Також, обговорювати дії та емоційні стани казкових персонажів, вживати прийоми «оживлення» неживих предметів, з метою розвитку навичок емпатії у дітей.

Як доведено засновниками поняття «емоцій-

ний інтелект», він формується протягом усього життя, на відміну від когнітивного. Одним із завдань *практичного психолога* у закладі освіти є не тільки розвивати когнітивну та емоційно-вольову сферу вихованців, а й підтримувати позитивний психологічний клімат в педагогічному колективі. А цьому якнайкраще сприяє підвищення рівня емоційного інтелекту педагогів, є профілактикою їхнього емоційного вигорання.

Згідно цього, практичний психолог закладу має включити до річного плану своєї роботи наступні заходи: тренінг на тему розвитку емоційного інтелекту та профілактики емоційного вигорання педагогів; консультації для педагогів щодо розвитку емоційного інтелекту дошкільників, особливо у старшому дошкільному віці, коли здатність до комунікації вирізняється найбільшою усвідомленістю; консультації для батьків щодо особливостей розвитку емоційної сфери дошкільника у різні вікові періоди; включити заходи з розвитку емоційного інтелекту до щорічного Тижня психології; за потребою надавати консультації педагогам та батькам, а також адміністрації щодо питань найефективнішої організації роботи з означеного напрямку.

Щодо безпосередньої роботи з дошкільниками, окрім розвивальних занять, доречно буде проводити діагностику рівня сформованості емоційного інтелекту на початку та в кінці навчального року.

З огляду на специфіку освітньої роботи *музичного керівника* в закладі дошкільної освіти, не можна не відзначити, що він якнайближче причасний до прояву емоцій на заняттях. Адже без емоційного відгуку неможливе ані сприйняття, ані відтворення співів, музично-ритмічних, танцювальних рухів та інших видів діяльності на музичному занятті. Тому завданням музичного керівника щодо розвитку емоційного інтелекту дошкільника є створення умов для прояву позитивних емоцій та подальша підтримка відповідного настрою під час заняття. Але там, де необхідним є вияв інших емоцій та станів – підтримати і такі вираження. Як і раніше, необхідно залучати дітей до впізнавання настрою музики. Для цього використовувати програмові твори з яскраво вираженим емоційним забарвленням. Враховувати контраст в поданні матеріалу. Наприклад, спочатку дати прослухати «Гумореску»

В. Косенка, а потім «Колискову» Л. Ревуцького. Також, пропонуємо таку гру: діти слухають музичний твір, або його фрагмент, а потім розповідають яку картинку побачили під час прослуховування, а також що відчували.

Під час знайомства дітей із музичними інструментами, буде доречно наголосити на висоті тону звучання інструменту та співвіднести його із певною емоцією, настроєм людини. Потім використовувати набуте таким чином знання на початку заняття, запропонувавши дітям виразити свій настрій за допомогою музичного інструменту. Це допоможе музичному керівнику адекватно взаємодіяти з дитиною під час заняття, та водночас зніме емоційну напругу та налаштує дошкільника на позитивний, робочий лад.

Заняття з фізичного розвитку є одним із найулюбленіших видів занять серед малечі. Виконуючи різноманітні рухи та вправи, діти виплескують свою бурхливу енергію, врівноважуючи свій психічний та фізичний стани. Під час проведення занять з фізичного розвитку, *інструктору з фізкультури* можна з легкістю впроваджувати прийоми, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту. Наприклад, запропонувати дошкільникам виразити через знайомі рухи та вправи свій настрій. Або ж : призначемо синій обруч – сумним, жовтий – веселим. М'ячем кидаємо спочатку в сумний обруч, потім у веселий.

Рекомендації *керівнику гуртка* залежать від напрямку обраної ним варіативної складової.

1. Однією з базових характеристик сприйняття дитини дошкільного віку, як відомо, є конкретність та емоційність мислення. Такою особливістю не можна нехтувати на заняттях з гурткової роботи за освітньою лінією *«Іноземна мова»*, що відповідає варіативній складовій базового компоненту дошкільної освіти.

Розвиток емоційного інтелекту можна розпочати виконуючи завдання формування *соціокультурної компетенції*, що передбачено програмою «Англійська мова для дітей дошкільного віку», через опрацювання норм поведінки, правил етикету, які загальноприйняті в Україні та англійських країнах (Кулікова, 2015). Перший етап роботи з розвитку емоційного інтелекту на гурткових заняттях з англійської мови найдорочніше провести при вивчанні теми «Я та моя родина», другий етап – «Свята (Різдво,

Великдень, День народження)». Проте, не слід нехтувати загальними принципами дидактики, зокрема таким як систематичність навчання. Тобто, використання вже вивченого матеріалу протягом усього навчального року. Слова підбадьорювання («That's great!»), або жалю («I am upset...»), або вираз інших емоцій відповідно ситуацій, що виникають протягом освітнього процесу, мають повсякчас використовуватись педагогом при проведенні занять (Алексєєнко, 2020). Керівник гуртка, як і вихователь, саме через емоційний відгук має викликати у дітей інтерес до вивчення англійської мови та підтримувати цей інтерес упродовж усього періоду навчання.

2. При виконанні завдань STREAM-освіти, в другій половині дня доцільно організувати проведення гуртка «Основи робототехніки». З метою розвитку емоційного інтелекту пропонуємо використовувати добірку з 13-ти освітніх ситуацій на тему «Емоції людей». Детальний конспект занять та методичні рекомендації з названого курсу надають автори О. Полєвікова та Т. Швець (Полєвікова, Швець, 2018).

3. Не можна обійти увагою працю С. Ванжі, створену на допомогу вихователям та практичним психологам закладу дошкільної освіти

(Ванжа, 2018). Пропонований у посібнику курс дозволяє в ігровій та доступній формі вирішити питання емоційної розумності старшого дошкільника. Цей курс, хоча і не передбачений державними програмами, проте безпосередньо впливає на якість освітнього процесу. Знання та навички, якими дитина оволодіє під час основних занять та під час гурткової роботи, взаємодоповнюють одне одного.

Висновки. Як показала практика, за умови ефективної організації освітнього процесу, система формування емоційного інтелекту може стати потужним інструментом у навчанні та вихованні успішної, гармонійно розвинутої особистості. Поряд із тим, інші напрямки освітньої роботи в закладі, не повинні бути відкладені та ставати другорядними. Навпаки, зазначена робота має бути імплементованою в усі сфери освітнього процесу, та доповнювати основні навчально-виховні завдання у будь-яких режимних моментах організованої діяльності дитячого колективу. У зв'язку з цим, перспективою подальших досліджень вбачається розробка освітньої програми з розвитку емоційного інтелекту та календарного планування по групам, із врахуванням допустимих граничних навантажень на дитину.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексєєнко Л. Словничок емоцій. Київ: Штучка, 2020. 52 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу / Піроженко, Т. О. та ін. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2021. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/867852>. (дата звернення: 16.02 2022).
3. Буркова Л. В. Соціономічні професії: інноваційна підготовка спеціалістів у вищих навчальних закладах: монографія. Київ: Інформаційні системи, 2010. 278 с.
4. Ванжа С. М. Чарівний світ емоцій: гурткова робота. Старший дошкільний вік. Харків: Вид-во «Ранок», 2015. 112 с.
5. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків: Віват, 2018. 512 с.
6. Емоційний інтелект / упорядн. А. Козлова. Київ: Вид. група «Шкільний світ», 2018. 128 с.
7. Кононко О.Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини. *Дошкільне виховання*. 1999. № 5. С. 3-6.
8. Кулікова І.А., Шкваріна Т.В. Англійська мова для дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 48 с.
9. Курінна С.М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років в різних умовах життєдіяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2004. 20 с.
10. Полєвікова О., Швець Т. Основи робототехніки в дошкільлі. Частина 2. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 92 с.
11. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід : монографія. Київ: Міленіум, 2008. 400 с.
12. Bar-On R. *The Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i)* (1997): Technical Manual. Toronto: Multi-Health Systems, 1997. 120 p.
13. Salovey, P., & Meyer, M. (1990). *Emotional Intelligence*. In J. Jenkins, K. Oatley, N. Stein (eds.), *Human Emotions. A Reader*. Malden, MA: Blackwell Publishers.

REFERENCES:

1. Aleksieienko, L. (2020). *Slovnichok emotsii [Dictionary of emotions]*. Kyiv: Shtuchka [In Ukrainian].
2. Pirozhenko, T. O. etc. (2021). *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity. Nova redaktsiia ta porady dlia orhanizatsii osvitnoho protsesu [The basic component of preschool education. New edition and tips for organizing the educational process]*. Retrieved from: <https://ezavdnz.mcf.ua/867852> [In Ukrainian].
3. Burkova, L. V. (2010) *Sotsionomichni profesii: innovatsiina pidhotovka spetsialistiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Socionomic professions: innovative training of specialists in higher educational institutions]*. Kyiv: Informatsiini systemy [In Ukrainian].
4. Vanzha, S. M. (2015). *Charivnyi svit emotsii: hurtkova robota. Starshyi doshkilnyi vik [The magic world of emotions: group work. Senior preschool age]*. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok» [In Ukrainian].
5. Goulman, D. (2018). *Emotsiinyi intelekt [Emotional intelligence]*. Kharkiv: Vivat [In Ukrainian].
6. Kozlova, A. (2018). *Emotsiinyi intelekt [Emotional intelligence]*. Kyiv: Vyd. hrupa «Shkilnyi svit» [In Ukrainian].
7. Kononko, O.L. (1999). Stratehichna meta vykhovannia – zhyttieva kompetentnist dytyny [The strategic goal of education is the vital competence of the child]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education, № 5*. P. 3-6. [In Ukrainian].
8. Kulikova, I.A. & Shkvarina, T.V. (2015) *Anhliiska mova dlia ditei doshkilnoho viku: prohrama ta metodychni rekomendatsii [English for preschool children: program and guidelines]*. Ternopil: Mandrivets [In Ukrainian].
9. Kurinna, S.M. (2004). Osoblyvosti sotsializatsii ditei shesty-semy rokiv v riznykh umovakh zhyttiediialnosti [Features of socialization of children six or seven years in different living conditions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Luhansk, Luhansk National Pedagogical University Taras Shevchenko University [In Ukrainian].
10. Polievikova, O. & Shvets, T. (2018). *Osnovy robototekhniky v doshkilli [Fundamentals of robotics in preschool]*. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova» [In Ukrainian].
11. Rohalska, I. P. (2008) *Sotsializatsiia osobystosti u doshkilnomu dytynstvi: sutnist, spetsyfika, suprovid [Socialization of personality in preschool childhood: essence, specifics, support]*. Kyiv: Milenium [In Ukrainian].
12. Bar-On R. *The Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i)* (1997): Technical Manual. Toronto: Multi-Health Systems, 1997. 120 p.
13. Salovey, P., & Meyer, M. (1990). *Emotional Intelligence*. In J. Jenkins, K. Oatley, N. Stein (eds.), *Human Emotions. A Reader*. Malden, MA: Blackwell Publishers.